

Gratis geld voor iedereen: wie betaalt?

door [Thomar van Hees](#)

'I'm fairly confident that at some point in the future, as technology continues to eliminate traditional jobs and massive new wealth gets created, we're going to see some version of this – basic income – at a national scale,' aldus Sam Altman, president van de YC Group (Altman 2016). Door de technologische groei en de veranderende arbeidsmarkt is de discussie over de houdbaarheid van ons huidige sociale stelsel weer opgeblaaid. Velen zien de mogelijkheid dat traditionele banen verdwijnen als een bedreiging voor de stabiliteit van onze samenleving. Of zoals de vorige Amerikaanse president Barack Obama zei: 'then we're going to have to figure out how do we maintain a cohesive society and

a cohesive democracy in which productivity and wealth generation are not automatically linked to how many hours you put in' (Remnick 2016).

De mogelijke verandering in de relatie tussen arbeid en inkomen zet het huidige sociale stelsel steeds meer onder druk. In dat stelsel zijn arbeid en inkomen immers onlosmakelijk met elkaar verbonden. Het basisinkomen, een oud voorstel waarbij arbeid en inkomen worden losgekoppeld, wordt steeds vaker aangehaald als het antwoord op deze problematiek. Het Basic Income Earth Network (BIEN), een netwerk van voorvechters voor een basisinkomen opgezet door onder

---

andere Philippe van Parijs en Guy Standing, definieert het basisinkomen als ‘a periodic cash payment unconditionally delivered to all on an individual basis, without means-test or work requirement’ (BIEN 2018). Het grote verschil met het huidige stelsel is dat *iedereen* onvoorwaardelijk recht heeft op inkomen. Het basisinkomen heeft veel discussie over de rechtvaardigheid ervan opgeroepen: is het wel eerlijk en rechtvaardig om op deze manier arbeid en inkomen te ontkoppelen? Stam en De Beaufort hebben beiden hun kijk gegeven op de relatie tussen liberalisme en het basisinkomen (De Beaufort 2015; Stam 2016). Waar De Beaufort kritisch is op het basisinkomen beargumenteert Stam dat een onvoorwaardelijk inkomen wel degelijk in het liberale DNA zit. Er is minder aandacht geweest voor de vraag of het basisinkomen wel te realiseren is: is het betaalbaar en wat zijn de economische gevolgen?

Empirisch onderzoek en de implicaties daarvan

Voor een beoordeling van de haalbaarheid en de effecten van het basisinkomen is het zinvol om te kijken naar ervaring die er al met (varianten van) het basisinkomen is opgedaan. In onder andere India, Namibië, Canada en Finland zijn empirische experimenten opgezet. De resultaten in India en Namibië waren positief: armoede en werkloosheid namen af, terwijl de economische activiteit toenam. Voor Canada en Finland zijn nog geen definiteve resultaten beschikbaar. Echter waarschuwde de OESO Finland gedurende proef voor het basisinkomen.

De relevantie van deze resultaten is echter beperkt. De experimenten zijn gericht op het achterhalen van het effect van een basisinkomen op groepen die in (relatieve) armoede leven en zijn daarmee moeilijk toepasbaar op een invoering van een universeel basisinkomen voor een gehele bevolking. Zodra een basisinkomen een algemeen karakter moet hebben, is het effect ervan niet af te lezen aan experimenten die zich richten op een kleinere groep. De verdere financierings- en economische gevolgen op regionaal en nationaal niveau kunnen er immers niet van afgeleid worden. Regionale effecten kunnen mogelijk wel onderzocht worden via experimenten. Zoals hoogleraar Bas Jacobs in het *NRC Handelsblad* zei: ‘Om het effect [van het basisinkomen] op de economie te meten zou je twee gemeenten kunnen nemen die vergelijkbaar zijn in samenstelling. Dan zou de ene gemeente een basisinkomen invoeren en hogere belastingen, en de andere gemeente niet’ (NRC 2017). Met zo'n opzet kunnen we meer in kaart brengen dan we met de gedane experimenten kunnen, hoewel macro-economische effecten nog steeds buiten beeld blijven. Een tweede beperking is dat de experimenten verschillende vormen van het basisinkomen gebruiken, hetgeen de vergelijkbaarheid van de resultaten beperkt. In Finland, bijvoorbeeld, is de proef nationaal en gericht op langdurige werklozen, terwijl de proef in India en Namibia was gericht op een specifieke regio.

Kortom, de economische gevolgen van het basisinkomen kunnen op basis van

de bestaande experimenten lastig worden beoordeeld. Dat betekent echter niet dat we niet meer kunnen zeggen over de gevolgen van het basisinkomen: op basis van huidige inzichten uit de micro- en macro-economie zal ik een inschatting maken van die gevolgen. Om deze analyse zo helder mogelijk te maken ga ik uit van een strikte definitie van het basisinkomen en beperk ik de analyse tot Nederland. Naast de vijf kenmerken die het BIEN toeschrijft aan het basisinkomen (het is algemeen, onvoorwaardelijk, individueel, periodiek en geldelijk) wordt er meestal een onderscheid gemaakt tussen twee niveaus van het basisinkomen: het gedeeltelijke en het zelfvoorzienend basisinkomen. Het zelfvoorzienend inkomen is een geldbedrag waarvan een individu minimaal kan leven, terwijl het gedeeltelijke basisinkomen onder het sociaal minimum ligt. Mijn analyse is specifiek gericht op Nederland omdat economische variabelen, zoals inkomensongelijkheid, de (relatieve) armoe-

degrens en de werkgelegenheid de gevolgen van het basisinkomen beïnvloeden.¹ De economische verschillen tussen de Europese lidstaten zijn te groot om de gevolgen van een Europese invoering van het basisinkomen, als die al haalbaar zou zijn, te kunnen onderzoeken.

Kosten en financiering

Een belangrijk bezwaar tegen het basisinkomen zijn de kosten. Om iedereen onvoorwaardelijk te voorzien van een inkomen is veel geld nodig. De kosten van het basisinkomen ter hoogte van de armoedegrens, 1030 euro per maand in 2015 (CBS 2015), liggen op ruim 167 miljard euro per jaar.² Daar staan echter opbrengsten tegenover vanwege lagere uitgaven voor sociale zekerheid en het wegvallen van belastingvoordelen. De kosten van het sociale stelsel lagen in 2016 volgens het CBS op 148,3 miljard euro. Deze kosten zijn opgebouwd uit verschillende regelingen, zoals bijvoorbeeld

---

de wet langdurig zorg, de AOW, de kinderopvang en de huurtoeslag. Programma's gericht op specifieke hulpbehoevende groepen – denk aan noodzakelijke medische zorg die met alleen een basisinkomen voor sommige groepen niet te betalen is – zijn niet (geheel) te vervangen door het basisinkomen. Van de eerder genoemde voorbeelden zijn alleen de AOW en de huurtoeslag door het basisinkomen volledig af te schaffen, terwijl de Wet langdurige zorg niet af te schaffen is en de kinderopvang wellicht. Een simulatie waarin een deel van de sociale zekerheid en alle belastingvoordelen zijn afgeschaft, schatte de netto-kosten op 44 miljard euro (NRC 2018). De simulatie laat, echter, bepaalde effecten, zoals productiviteit en arbeids-ethos, buiten beschouwing, terwijl deze wel van belang zijn voor een beoordeling van de haalbaarheid van het basisinkomen. Hoewel andere berekeningen mogelijk zijn, is het duidelijk dat in bijna alle scenario's de netto-kosten aanzienlijk zijn wanneer de invoering van het basisinkomen niet gepaard gaat met een herziening van het belastingstelsel.

De Duitse multimiljonair en basisinkomen voorstander Götz Werner stelt daarom voor om het basisinkomen te financieren met een verhoging van de btw, terwijl een ander voorstel is om het basisinkomen te financieren met een toename van de geldvoorraad (Huber 1999). Deze voorstellen hebben verschillende problemen: allereerst resulteren het bijdrukken van geld en de verhoging van de btw in inflatie waardoor het basisinkomen niet zal leiden tot de gewenste verhoging van de koopkracht. Ten

tweede is de ECB verantwoordelijk voor het monetaire beleid en dus voor de grootte van de geldvoorraad, hetgeen betekent dat een basisinkomen door middel van een vergroting van de geldvoorraad alleen in te voeren is voor de gehele Eurozone.

“... de ECB is verantwoordelijk voor het monetaire beleid, hetgeen betekent dat een basisinkomen door middel van een vergroting van de geldvoorraad alleen in te voeren is voor de gehele Eurozone ...”

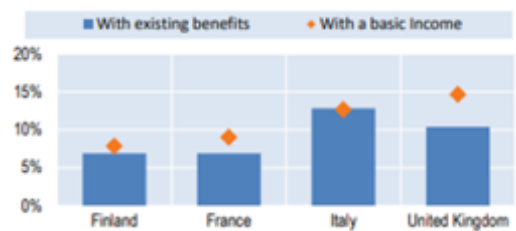
De bekendste voorstellen voor financiering van het basisinkomen richten zich echter op een verandering van het inkomstenbelastingstelsel. Het CPB berekende dat voor een invoering van een basisinkomen van 8.248 euro per jaar, vijftig procent van het sociaal minimum, een vlaktaks van 56,6 procent nodig is. Dit zal resulteren in een grote belastingverhoging, bijvoorbeeld met 26 procentpunten voor een alleenstaande met een mediaan inkomen (OECD 2018).³ De belastingverhoging valt echter deels weg door de extra inkomsten van het basisinkomen. Er ontstaat een economie waarin een grote hoeveelheid geld wordt rondgepompt zonder dat dit een economisch effect lijkt te hebben. De vanuit economisch perspectief relevante vraag is of dit systeem effectief is, en hoe men reageert op het inkomen en de verhoging van de belastingen.

Marginale belastingdruk, arbeidsparticipatie en inflatie

De verhoging van de belasting zal de marginale belastingdruk, het belastingpercentage dat je betaalt over extra inkomen, doen stijgen. Een stijging van de marginale belastingdruk heeft verschillende gevolgen voor de arbeidsmarkt. Allereerst zal de arbeidsparticipatie en bereidwilligheid om meer te werken afnemen omdat het netto voordeel van (extra) werken voor sommigen niet zal opwegen tegen het verlies aan vrije tijd. Men kan door het basisinkomen in principe minder uren werken en hetzelfde inkomen ontvangen. Ook zullen mensen die ontevreden zijn met hun huidige baan of hun baankansen zich sneller terugtrekken van de arbeidsmarkt: werk is immers niet meer noodzakelijk voor een inkomen. Hierdoor zal de beroepsbevolking af- en de vrijwillige werkloosheid toenemen (Moutus & Scarth 2003). Het CPB simuleerde het effect van het basisinkomen op arbeidsparticipatie en concludeerde dat er een significante afname zal plaatsvinden. De afname zal gemiddeld vijf procent zijn en is naar verwachting het hoogste voor samenwonende vrouwen met kinderen, namelijk 17,68 procent.

De afname van het arbeidsaanbod zal, ten eerste, de belastingopbrengsten doen verminderen, waardoor de kosten en financiering van het basisinkomen nog verder onder druk komen te staan. De afname van de beroepsbevolking heeft daarnaast ingrijpende gevolgen voor bedrijven en de economie. Bedrijven zullen het lastiger hebben om werknemers te vinden. Dit proces doet zich

momenteel al voor op de Europese arbeidsmarkt, waar bijvoorbeeld fruitteilers moeite hebben om plukkers te vinden. Een simpele vraag-en-aanbodanalyse laat zien dat werkgevers in zo'n geval hogere lonen moeten betalen. Een loonsverhoging betekent echter een aanzienlijke toename in kosten, terwijl de mogelijkheid van prijsverhogingen door internationale concurrentie beperkt is. Kortom: de concurrentiepositie van bedrijven verslechtert.

Figuur 1: Armoedepercentages onder het basisinkomen en het huidige systeem. (Bron: OESO)

Voor zover er geen internationale druk is, zullen de stijgende loonkosten wel een prijseffect hebben en leiden tot inflatie. Aangezien er een lineair verband zit tussen het algemene prijsniveau en de relatieve armoedegrens zal het zelfvoorzienend basisinkomen mee moeten stijgen om een minimumbestaan te kunnen verzekeren. Omdat de oorzaak van de inflatie het basisinkomen zelf is zal dit kunnen uitmonden in een vicieuze cirkel en in het ergste geval hyperinflatie (Tcherneva 2007). Wanneer de overheid daarentegen beslist dat het basisinkomen niet meestijgt zullen mensen onder de armoedegrens terecht komen en zal de roep om aanvullingen op het basisinkomen in de vorm van voorwaardelijke uitkeringen

groeien. In dat scenario ontstaat een stelsel waarin iedereen recht heeft op een basisinkomen en de mensen die het slechtste af zijn een extra recht op financiële steun. Afgezien van het rondgepompte basinkomen, is dit grotendeels te vergelijken met het huidige stelsel, waardoor het onderscheidende karakter van het basisinkomen verdwijnt.

Inkomensverdeling en armoede

Door de mogelijke verhoging van belastingen, het afschaffen van de sociale zekerheid en de universele garantie van een inkomen zou het basisinkomen de inkomensverdeling beïnvloeden en de armoede verminderen. De verhoging van belastingen en de garantie van een inkomen hebben namelijk een nivellerend effect: lage inkomens worden opgetrokken, terwijl hoge inkomens dalen. Het CPB concludeerde daarom ook dat het basisinkomen resulteert in een afname van de inkomensongelijkheid: de Gini-coëfficiënt zal met 7,95 procentpunten afnemen. De Gini-coëfficiënt meet inkomensongelijkheid in de samenleving door het besteedbaar inkomen van huishoudens te vergelijken. Als de coëfficiënt nul is, dan heeft iedereen een gelijk inkomen. Bij een coëfficiënt van één is al het inkomen in handen van één huishouden. Ivo Marx en Van Lancker concludeerden echter dat het basisinkomen resulteert in een achteruitgang van het beschikbaar inkomen voor 75 procent van de 18- tot 64-jarigen, tegenover een vooruitgang van vijf procent (NRC, 12 juni 2018). Het nivellerende effect komt daarom waarschijnlijk vooral door het terugbrengen van hoge inkomens: de lage inkomens gaan

nauwelijks vooruit. De OESO concludeert zelfs op basis van een simulatie voor Finland, Italië, Verenigd Koninkrijk en Frankrijk dat de armoede toeneemt. Figuur 1 laat de gestimuleerde armoedepercentages zien onder het basisinkomen vergeleken met het bestaande sociale stelsel. De toename van armoede komt doordat de hoogte van het voorgestelde basisinkomen lager is dan de bestaande sociale zekerheid.

Migratie en armoedeval

De hoogte en aard van het basisinkomen beïnvloeden uiteraard de economische gevolgen ervan. Behalve voor de financiering en arbeidsparticipatie heeft het ook gevolgen voor migratie en de zogenaamde armoedeval. De invoering van het basisinkomen vergroot de aantrekkingskracht van een land voor migranten (Howard 2004). Onder de huidige regelgeving verkrijgen migranten, vooral Europese, relatief eenvoudig het recht om deel te nemen aan ons sociale stelsel en als dit ook geldt voor het basisinkomen dan zal dat resulteren in een significante stijging van immigratie. Deze stijging heeft vervolgens een negatief effect op de hoogte van het basisinkomen of zal de kosten opdrijven. De hoogte bepaalt ook de inrichting van het sociale zekerheidsstelsel en de noodzaak voor voorwaardelijke toeslagen.

“... Vooral Europese migranten krijgen relatief eenvoudig het recht om deel te nemen aan ons sociale stelsel en als dit ook geldt voor het basisinkomen dan zal dat resulteren in een significante stijging van immigratie ...”

We spreken van een armoedeval als het vinden van een baan leidt tot een afname van het besteedbaar inkomen doordat het verlies in toeslagen hoger is dan het extra inkomen dat verkregen wordt uit arbeid. In een basisinkomensysteem met voorwaardelijke toeslagen (en de meeste voorstellen gaan uit van het blijven bestaan van sociale zekerheidsvoorzieningen en dus van extra toeslagen), blijft de armoedeval een potentieel probleem.

Conclusie

Samenvattend: het basisinkomen heeft grote gevolgen voor onze economie en samenleving. De arbeidsparticipatie neemt af, de financiële kosten van het basisinkomen zijn aanzienlijk en de financiering is complex. De noodzakelijke verhoging van de belastingen resulteert bovendien in een afname van de arbeidsparticipatie, terwijl het ook tot inflatie kan leiden. Het effect op migratie, inkomensdistributie en armoede is onduidelijk en zal afhangen van de hoogte van het

basisinkomen en de gehanteerde financiering. Echter, om de doelstellingen van het basisinkomen te kunnen realiseren zal het inkomensniveau dusdanig hoog moeten zijn dat het de inkomensafhankelijke hulp volledig kan vervangen. Alleen bij een geheel inkomensafhankelijk systeem neemt de bureaucratie namelijk af, wordt het sociale stelsel minder complex en vermindert de rol van de overheid. Het noodzakelijke inkomen zal dan precies zo hoog moeten zijn dat het een negatief effect heeft op migratie, arbeidsparticipatie en de kosten.

Kortom, het basisinkomen heeft voornamelijk negatieve economische gevolgen. Over het basisinkomen is veel gediscussieerd en sommige liberalen betogen dat de invoering verdedigd kan worden in termen van vrijheid en zelfstandigheid. De economische haalbaarheid wordt hier vaak achterwege gelaten. De hier gegeven analyse laat echter zien dat de invoering van het basisinkomen grote nadelige economische gevolgen zal

hebben. Uit deze negatieve economische gevolgen concludeer ik dat het voorstel van een universeel basisinkomen niet alleen onredelijk maar ook onwenselijk is. De voordelen van het basisinkomen – zoals de vermindering van bureaucratie en de overheidsbemoeienis – wegen niet op tegen de nadelen. Ondanks de veranderingen van de arbeidsmarkt is het huidige stelsel om deze redenen te prefereren boven de invoering van een universeel basisinkomen. Of zoals de Belgische econoom Ive Marx zei in het *NRC Handelsblad* ‘Jullie Nederlanders zouden knettergek zijn om het basisinkomen in te voeren en het stelsel voor sociale zekerheid af te schaffen’ (NRC 2018).

T. van Hees BSc studeert economie aan de Católica Lisbon School of Business and Economics.

Literatuurlijst

- Altman, S., *Basic Income*, 2016, URL: <https://blog.ycombinator.com/basic-income/>, geraadpleegd op 28 november 2018.
- De Beaufort, F.D., ‘Basisinkomen. Gratis geld voor iedereen?’ *Liberaal Reveil*, 2015, vol. 56, nr. 3, pp. 138-143.
- BIEN, About basic income, 2018 URL: <https://basicincome.org/basic-income/>, geraadpleegd op 28 november 2018.
- CBS, Meer huishoudens langdurig onder lage-inkomensgrens in 2015, URL: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2017/06/meer-huishoudens-langdurig-onder-lage-inkomensgrens-in-2015>, geraadpleegd op 28 november 2018.
- Howard, M., *Basic Income and Migration Policy: A Moral Dilemma?*, Barcelona, 2004.
- Huber, J., *Plain Money- A Proposal for Supplying the Nations with the Necessary Means in a Modern Monetary System*, Halle-Wittenberg, 1999.
- Jongen, E., De Boer, H., Dekker, P., *De effectiviteit van fiscaal participatiebeleid*, Den Haag, 2015.
- Moutus, T., Scarth, W., *Some Macroeconomic Consequences of Basic Income and Employment Subsidies*, Munich, 2003.
- NRC, ‘Niet iedereen wil gratis geld voor iedereen’, 24 januari 2017.
- NRC, ‘Studie: basisinkomen zorgt juist voor meer armoede’, 12 juni 2018.
- OECD, Central government personal income tax rates and thresholds, URL: https://stats.oecd.org/index.aspx?DataSetCode=TABLE_I1, geraadpleegd op 28 november 2018.
- Remnick, D., ‘Obama Reckons with a Trump Presidency’, *The New Yorker*, 28 november 2016.
- Stam, J., ‘Zijn een basisinkomen en de liberale politieke theorie verenigbaar? Het belang van een normatieve discussie’, *Liberaal Reveil*, 2016, vol. 57, nr. 1, pp. 5-9.
- Tcherneva, P.R., *What are the relative macroeconomic merits and environmental impacts of direct job creation and basic income guarantees?*, Annandale-on-Hudson, 2007.

---

1. In mijn optiek kan het basisinkomen succesvol worden ingevoerd in landen met een grootte inkomensongelijkheid en lage armoedegrens, voornamelijk ontwikkelingslanden. Dit zou echter in detail moeten worden uitgezocht.

2. Het genoemde basisinkomen is alleen voor de bevolking van achttien jaar en ouder. De kosten zijn het aantal inwoners van achttien jaar en ouder vermenigvuldigt met de jaarlijkse relatieve armoede grens. Andere effecten en uitvoeringskosten zijn dus niet mee genomen. Een veel gebruikte schatting voor uitvoeringskosten is één procent, waarmee de totale kosten op 169.309.311.860 Euro komen.

3. Het huidige belastingtarief voor een mediaan inkomen is 30,4 procent.

